

SPOLEČNÁ POZICE CZARMA

**Mezinárodní mobilita ve výzkumu:
odstranění bariér a plná digitalizace procesů**

Profesní sdružení **Česká asociace manažerů a administrátorů ve výzkumu (CZARMA)** upozorňuje na zásadní bariéry v oblasti zaměstnávání výzkumníků z EU a ze třetích zemí a výjezdů pracovníků do zahraničí, které negativně ovlivňují konkurenceschopnost českého výzkumu.

Klíčové priority CZARMA:

- 1. Plná digitalizace vízového procesu (EU visa policy 2026)**
- 2. Zjednodušení daňového a odvodového režimu pro migrující vědce v rámci zemí EU/EHP a Švýcarsko (zejména A1 pro vyslání a souběhy zaměstnání)**
- 3. Zavedení specifických výjimek pro výzkumníky v rámci mobility (jak příjezdové, tak výjezdové)**

Bez těchto změn bude docházet ke ztrátě talentů, zpoždění projektů a snižování účasti českých institucí v mezinárodních programech.

PROBLÉM

Mezinárodní mobilita výzkumníků je klíčová pro kvalitu výzkumu a inovací. Současný systém však:

- není plně digitalizovaný a je administrativně náročný;
- není jednotný mezi státy EU/EHP a Švýcarsko a je fragmentovaný mezi resorty v ČR (MZV, MV, MZd, MPSV, MF, MŠMT);
- vytváří právní nejistotu (zejména v oblasti přeshraničního danění příjmu fyzických osob a přeshraničních úhrad pojistného na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění);
- nezohledňuje specifika výzkumné kariéry.

Výsledkem jsou zpoždění nástupů, zvýšené náklady a nižší atraktivita ČR pro zahraniční talenty.

KLÍČOVÉ BARIÉRY

Vízová agenda pro vědce ze třetích zemí světa přijíždějících a pobývajících na území ČR

- absence plné digitalizace (nutnost fyzické návštěvy ambasád);
- nejednotná praxe zastupitelských úřadů;
- komplikace při podání žádosti mimo zemi původu;
- agenda bezpečnostní prověrky je ponechána na samotných institucích, které s tím nemají dostatečné zkušenosti, kompetence, ani přístupy ke zdrojům informací.

Výjezdy do zemí EU/EHP a Švýcarska a implementace pravidel pro koordinaci systémů sociálního zabezpečení v praxi (odvody sociálního a zdravotního pojištění)

- příliš komplikovaný režim v případě souběhů zaměstnání (kdy A1 určí pro výběr pojistného a vyplacení dávek jako „příslušnou instituci“ zahraniční subjekt/subjekty);
- různé systémy, pravidla a sazby napříč EU/EHP a Švýcarsko;
- neefektivní a ne hospodárné vynakládání finančních prostředků institucí na konzultace konkrétních případů konzultačním agenturám, neboť si to každá instituce (VŠ, výzkumné ústavy AV ČR) zajišťuje individuálně. Instituce ale v současné době nemají jinou možnost, nechtějí-li riskovat pokutu za chybovost.

Evropská fragmentace

- omezené uznávání pobytových oprávnění vědeckých pracovníků ze třetích zemí světa mezi státy EU/EHP a Švýcarskem;
- rozdílné sazby a možnost jednotlivých států si nastavit dle vlastních potřeb;
- nedostatečná interoperabilita systémů sociálního zabezpečení zemí EU/EHP a CH.

Rodinná mobilita

- komplikace u rodinných příslušníků (pojištění, víza).

PRIORITNÍ OPATŘENÍ, KTERÁ CZARMA DOPORUČUJE

1. Plná digitalizace vízového procesu (EU + ČR)¹

- zavést end-to-end digitální proces bez fyzické návštěvy ambasády
- umožnit podání žádosti odkudkoliv
- využít EU digitální identitu / bankovní identitu
- zajistit sdílení a uznávání identity mezi státy EU

Digitalizace musí být skutečná, nikoliv hybridní.

2. Zjednodušení odvodů a odstranění bariér mobility²

- zavést princip: odvody v zemi zaměstnavatele při souběhu zaměstnání ve dvou nebo více zemích EU/EHP a Švýcarska;
- zavést specifická pravidla pro výzkumné pracovníky v rámci Koordinačních nařízení o sociálním zabezpečení (na úrovni nynějšího formuláře A1), jež by výzkumníkům a jejich mateřským institucím zjednodušila administrativní proces.

3. Specifické výjimky pro výzkumníky³

- umožnit odvody v jedné zemi po dobu mobility (např. až 5 let);
- reflektovat specifika projektové a grantové práce;
- inspirovat se systémem fungujícím pro daňové odvody na základě bilaterálních smluv;

¹ Opatření se týká zejména těchto právních předpisů:

- Nařízení (ES) č. 810/2009 (vízový kodex), které upravuje postupy a podmínky pro udělování krátkodobých víz v rámci schengenského prostoru;
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, který definuje současné povinnosti žadatele při podávání žádostí o dlouhodobá pobytová oprávnění, včetně nutnosti osobního podání na zastupitelském úřadě;
- Směrnice (EU) 2016/801, která upravuje podmínky vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí právě za účelem vědeckého výzkumu a studia;
- Vládní návrh zákona o vstupu a pobytu cizinců (nový cizinecký zákon), aktuálně v poslanecké sněmovně jako sněmovní tisk 144, který má odstranit legislativní překážku pro plnou elektronizaci pobytových žádostí a navazuje na budovaný systém ICAS.

² Opatření se týká zejména těchto právních předpisů:

- Nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení, které v člancích 11 až 16 určuje stát, kterému bude pracovník podléhat (včetně problematických souběhů činností dle čl. 13);
- Nařízení (ES) č. 987/2009, které stanovuje proces vystavování potvrzení A1;
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení, který upravuje odvody v ČR.

³ Opatření se týká zejména těchto právních předpisů:

- Nařízení (ES) č. 883/2004, které v čl. 12 omezuje setrvání v domovském systému sociálního zabezpečení při vyslání na maximálně 24 měsíců;
- Zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, který upravuje postavení výzkumných pracovníků a institucí v ČR;
- Relevantní bilaterální smlouvy o sociálním zabezpečení (např. smlouva s USA již nyní umožňuje výjimku pro vyslané vědecké pracovníky až na 5 let).

- snížit administrativní zátěž a časovou náročnost procesu pro instituce i jednotlivce prostřednictvím zavedení výjimky pro výzkumné pracovníky v rámci Koordinačních nařízení o sociálním zabezpečení v zemích EU/EHP a Švýcarska.

4. Harmonizace mobility v EU⁴

- uznávání pobytových oprávnění mezi státy;
- sjednocení postupů ambasad;
- posílení evropského přístupu k mobilitě.

5. Podpora rodinné mobility⁵

- umožnit účast rodinných příslušníků i ve veřejném zdravotním pojištění (od 1.1.2024 je povinné pro děti do 18 let);
- umožnit sloučit zdravotní pojištění jedné rodiny třetizemců do jedné pojistky (ne nutně povinně);
- zjednodušit relokační rodin;
- možnost rodinného ubytování pro vědecké pracovníky (v rámci krajů, magistrátů města nebo VŠ či AV ČR);
- možnosti zaměstnat zahraniční vědecké pracovníky i v soukromém sektoru ČR, aby zahraniční odborníci neodcházel do jiných zemí EU/EHP a CH případně do třetích zemí světa (v rámci napojení na CzechInvest, Hospodářskou komoru, Inovační centra a další podobné instituce).

⁴ Opatření se týká zejména těchto právních předpisů:

- Směrnice (EU) 2016/801, která obsahuje prvky mobility (krátkodobé a dlouhodobé pobyty výzkumníků v rámci EU), ale související národní postupy nejsou dostatečně sjednocené;
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, který upravuje, jak ČR uznává pobytová oprávnění pro účely výzkumu vydaná jinými členskými státy případně nový vládní návrh zákona o vstupu a pobytu cizinců (nový cizinecký zákon), aktuálně v poslanecké sněmovně jako sněmovní tisk 144.

⁵ Opatření se týká zejména těchto právních předpisů:

- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, který omezuje okruh pojištěnců, přičemž rodinní příslušníci vědců ze třetích zemí často do systému veřejného zdravotního pojištění nespádají a musí mít komerční pojištění;
- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, který upravuje pobyt rodinných příslušníků za účelem společného soužití rodiny a jejich povinnosti v oblasti zdravotního pojištění.

OČEKÁVANÉ DOPADY

Implementace navrhovaných opatření povede k:

- zvýšení atraktivity ČR pro zahraniční talenty;
- vyšší účasti ČR v mezinárodních programech;
- snížení administrativní zátěže;
- efektivnějšímu využití veřejných prostředků;
- posílení konceptu brain circulation.

VÝZVA K AKCI

CZARMA vyzývá:

- **Evropskou komisi** – k implementaci plně digitálního vízového systému a zavedení specifické skupin výzkumných pracovníků do koordinačních nařízení;
- **národní instituce (MŠMT, MV, MZV, MPSV, MZd, MF)** – ke koordinovanému postupu a implementaci změn;
- **poskytovatele dotací (GAČR, TAČR, MPO, AZV, MŠMT)** – k aktivní spolupráci již ve fázi nastavování výzev a řešení administrativních aspektů;
- **stakeholdery (EURAXESS, TC Praha, ČKR)** – k pokračování v aktivní spolupráce.

PRÁVNÍ RÁMEC

I. Předpisy týkající se zaměstnávání zahraničních výzkumníků v České republice

1. **Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce:** základní předpis upravující pracovněprávní vztahy (pracovní poměr, DPČ, DPP)
2. **Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti:** upravuje podmínky přístupu cizinců na trh práce, včetně výjimek pro vědecké a akademické pracovníky
3. **Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů:** stanovuje podmínky pro vstup a pobyt občanů třetích zemí
4. **Zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích:** definuje podmínky pro přijímání výzkumných pracovníků ze třetích zemí a uzavírání dohod o hostování
5. **Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů:** upravuje proces uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělání (nostrifikaci)
6. **Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů:** určuje postup pro uznávání kvalifikace státních příslušníků EU i třetích zemí
7. **Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách:** stanovuje povinnost zajistit vstupní lékařskou prohlídku před vznikem pracovního poměru
8. **Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů:** stanovuje, kdo je pojištěncem v systému veřejného zdravotního pojištění
9. **Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti:** určuje výši a odvody pojistného na důchodové a nemocenské pojištění
10. **Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů:** definuje pravidla pro zdanění příjmů a určení daňového rezidentství v ČR
11. **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení:** evropská koordinační nařízení o systémech sociálního zabezpečení v rámci EU/EHP a Švýcarska
12. **Bilaterální smlouvy o sociálním zabezpečení a smlouvy o zamezení dvojího zdanění:** mezinárodní smlouvy uzavřené ČR s konkrétními státy, které mají přednost před vnitrostátním zákonem
13. **Mezinárodní smlouvy České republiky o sociálním zabezpečení** (<https://www.cssz.cz/mezinarodni-smlouvy>)
14. **Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/801 o podmínkách vstupu a pobytu státních příslušníků třetích zemí za účelem výzkumu, studia, stáže, dobrovolnické služby, programů výměnných pobytů žáků či vzdělávacích projektů a činnosti au-pair:** evropský předpis o podmínkách vstupu a pobytu výzkumníků a studentů ze třetích zemí

II. Předpisy týkající se zaměstnávání vyjíždějících výzkumníků v zahraničí (EU/EHP a Švýcarsko)

V této oblasti hrají klíčovou roli zejména předpisy EU o volném pohybu a vysílání pracovníků, společně s českým zákoníkem práce pro vymezení režimu výjezdu.

1. **Zákony hostitelské země** v oblasti pracovněprávní, sociálního zabezpečení, zdravotního pojištění a daní z příjmů
2. **Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce:** upravuje režimy výjezdu, jako jsou zahraniční pracovní cesta, dočasné přidělení nebo změna místa výkonu práce
3. **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení:** klíčová nařízení pro určení státu pojištění (vydání potvrzení A1) při výjezdech v rámci EU
4. **Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 96/71/ES o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb:** stanovuje minimální pracovní a mzdové podmínky hostitelské země při vyslání⁶
5. **Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/67/EU o prosazování směrnice 96/71/ES o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb a o změně nařízení (EU) č. 1024/2012 o správní spolupráci prostřednictvím systému pro výměnu informací o vnitřním trhu:** prováděcí směrnice k vysílání, upravující např. ohlašovací povinnost zaměstnavatele v zemi, kam je pracovník vyslán⁷
6. **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex):** upravuje podmínky pro krátkodobé pobyty občanů třetích zemí (pokud jsou zaměstnanci českých institucí)
7. **Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů plus daňové zákony hostitelské země:** stanovuje pravidla pro zdanění celosvětových příjmů českých rezidentů a určení domicilu. Pokud dochází k překryvům, řeší se podle Smlouvy o zamezení dvojímu zdanění (ČR má pokryto cca 100 zemí světa)
8. **Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů:** stanovuje podmínky pro vynětí z českého systému při dlouhodobém pobytu v zahraničí (nad 6 měsíců)
9. **Bilaterální smlouvy o sociálním zabezpečení:** určují příslušnost k pojištění při výjezdech do států mimo EU, se kterými má ČR dohodu (např. USA, Japonsko)
10. **Bilaterální smlouvy o zamezení dvojího zdanění (SZDZ):** Pouze některé z nich (zejména ty starší), obsahují článek o výzkumných pracovnících, na které se vztahuje výjimka odvádět daně z příjmu i nadále v ČR na dobu obvykle do 2 let. Většina smluv uzavřených mezi ČR a druhými zeměmi tuto výjimku neobsahuje

⁶ Pokud se jedná o nehospodářskou činnost, tedy instituce neposkytují službu zahraničnímu subjektu, tak se na ně tato směrnice nevztahuje.

⁷ Pokud se jedná o nehospodářskou činnost, tedy instituce neposkytují službu zahraničnímu subjektu, tak se na ně tato směrnice nevztahuje.